

SOCIAL
PARADIGM
AN INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Social Paradigm, 2024, 8(1): 57-65

Yükseköğretimde Üniversite Sıralamaları: Kalite, Tanınırlık veya Nicelik

Ahmet Selçuk Akdemir¹

Öznur Ataş Akdemir²

Öz

Yükseköğretim kurumları, uluslararası sıralama listelerinde kendilerine yer bulma çabası içindeler. Bu, üniversiteler için çok önemli zira bu listelerde üst sıralarda olmak onlar için daha fazla tanınırlık ve ün anlamına geliyor. Yakın zamanda Avrupa'nın prestijli üniversitelerinden biri, THE tarafından hazırlanan Üniversite sıralamalarında değerlendirilmekten çekildiğini açıkladı. Sözkonusu üniversite, bu sıralamaların sahte bir güdülemeye sebep olduğunu ifade etti. Bu çalışma, üniversitelerin sıralama listelerinde iyi bir yer edinme çabalarını çeşitli yönlerden irdelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası üniversite sıralamaları, nitelik, nicelik.*

University Rankings: Quality, Recognizability or Quantity

Abstract

Higher Education Institutions (HEIs) are in a rush on finding a high ranking in international ranking lists. This is crucial for them as ranking means more recognizability and fame. Recently, one of Europe's prestigious universities announced that it withdraws international university rankings, Times Higher Education (THE). The university announced that ranking creates false incentives. Current paper is devoted to address universities' struggle in finding a high rank in international ranking lists.

Keywords: *international university rankings, quality, quantity.*

Received/Makale Geliş Tarihi: 28.09.2024

Accepted/Makale Kabul Tarihi: 25.11.2024

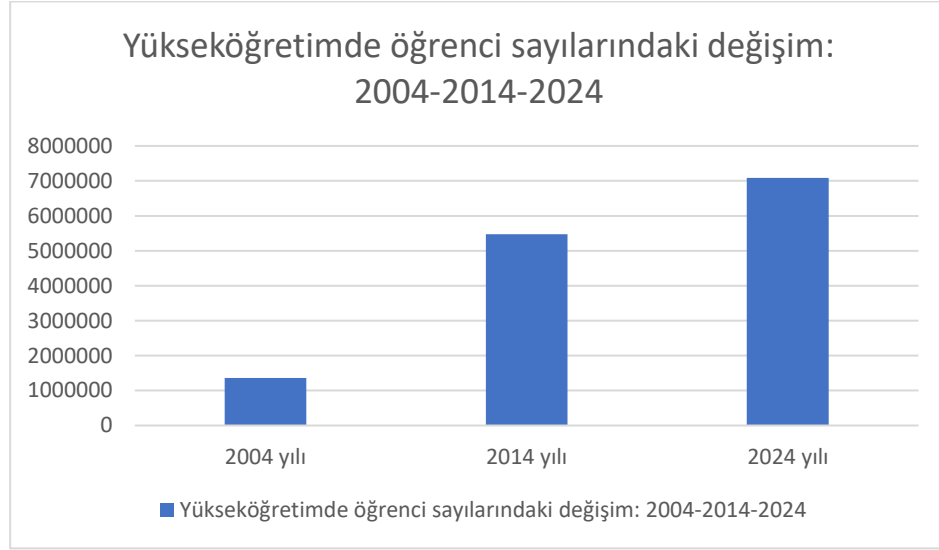
¹ Doç. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, asakdemir@ozal.edu.tr , ORCID: 0000-0002-9756-6531

² Doç. Dr. Malatya Turgut Özal Üniversitesi, oznur.akdemir@ozal.edu.tr , ORCID: 0000-0002-5349-5882

Giriş

Ülkemizin yükseköğretim politikasında 2000’li yılların başından itibaren radikal bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim, her ile bir devlet üniversitesi açılması, üniversitelerin kontenjanlarının artırılması, üniversitelere giriş koşullarının kolaylaştırılması gibi önemli adımları içermektedir. Son yirmi yıllık süre zarfında yükseköğretim kurumlarının çeşitli kademelerinde (önlisans, lisans, lisansüstü) öğrenim gören öğrenci sayısındaki değişim şu şekildedir:

Tablo 1. Yükseköğretimde öğrenci sayısındaki değişim.

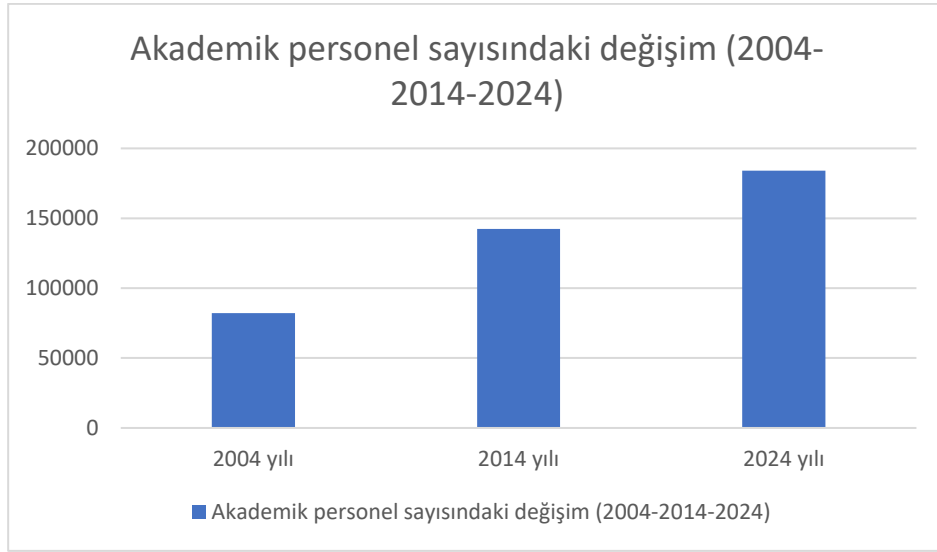
Kaynak: <https://www.osym.gov.tr/TR,1823/2004-ossye-iliskin-sayisal-bilgiler.html>,
<https://istatistik.yok.gov.tr/>

Tablodan görüldüğü üzere yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayısı 2004 yılında 1.362.208 iken, 2014 yılında 5.472.521’e; 2024 yılında ise 7.081.289’a yükselmiştir. Buna paralel olarak

Yükseköğretimde Üniversite Sıralamaları: Kalite, Tanınırlık veya Nicelik

yükseköğretim kurumlarında çalışan akademik personel sayısı da, Tablo 2’de görüldüğü üzere 2004 yılında 82.096’dan 2014 yılında 142.437’ye ve 2024 yılında 184.021’e yükselmiştir.

Tablo 2. Yükseköğretimde akademik personel sayısındaki değişim.

Kaynak: <https://www.osym.gov.tr/TR,1823/2004-ossye-iliskin-sayisal-bilgiler.html>,
<https://istatistik.yok.gov.tr/>

Üniversitelerin öğrenci ve personel sayılarındaki bu artışa paralel olarak üniversitelerin bütçelerinde ve yönetim yapılarında da pek çok reform yapılmıştır. YÖK tarafından bu reformlara ve sayısal verilere ilişkin pek çok rapor ve istatistik kurumun internet sayfasında yayımlanmaktadır (www.yok.gov.tr).

Akreditasyon ve Kalite Süreçleri

Yükseköğretim kurumları, bu sayısal gelişimlerinin yanısıra YÖK'ün hazırladığı çeşitli kalite ve akreditasyon çalışmalarıyla nitelik yönünden de modern dünyanın gereksinimlerini karşılama yarışına girmişlerdir. Son yıllarda, YÖK tarafından çeşitli kriterler ışığında bazı üniversitelere ‘Araştırma Üniversitesi’ sıfatı verilmiş; ve ayrıca “Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programı” adı altında bazı üniversiteler, YÖK tarafından belirlenen öncelikli alanlar ve uzmanlık alanlarına göre uzmanlaşacak üniversiteler olarak sınıflandırılmışlardır.

(<https://bolgeselkalkinma.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/3-universite-daha-bolgesel-kalkinma-odakli-misyon-farklilasmasi-ve-ih-tisaslasma-programi-kapsamina-alindi.aspx>)

Bu çalışmaların yanısıra, bütün üniversiteler akreditasyon ve kalite süreçleri başlatmış; bünyelerinde bulunan çeşitli bölümlerin ilgili akreditasyon derneklerinin denetimleri sonucunda akreditasyon belgesi almaları sağlanmıştır. YÖK, bütün üniversitelerin akreditasyon ve kalite süreçlerini 2027 yılına kadar tamamlamalarını tavsiye etmekte; bu çalışmalarını teşvik etmek için üniversitelere çeşitli hedefler belirlemektedir.

Üniversite Sıralamaları

Üniversiteler, bütün akademik ve bilimsel süreçleri, yıllık akademik çalışma performansları, uluslararası projelerdeki araştırmacı sayıları, öğretim elemanı başına düşen yayın sayıları gibi çeşitli istatistiksel

Yükseköğretimde Üniversite Sıralamaları: Kalite, Tanınırlık veya Nicelik

veriler bağlamında pek çok ulusal ve uluslararası kuruluş tarafından sıralamalara tabi tutulmaktadır.

Her yıl dünyadaki üniversitelerin bir listesi yayımlanmakta ve bu listede üniversiteler aldıkları puana göre sıralanmaktadır. Bu listelerin en popüler olanı, Times Higher Education (THE) tarafından hazırlanan “THE University Rankings” adlı sıralamadır. Merkezi İngiltere’nin başkenti Londra’da bulunan ‘THE World Universities Insights’ adlı ticari firma tarafından her yıl dünyadaki hemen hemen bütün ülkelerin yükseköğretim kurumları çeşitli değişkenler açısından bir sıralamaya tabi tutulmakta ve bu değişkenler ışığında üniversiteler ‘en yüksek puana sahip, en kaliteli üniversiteler’ tanımlamasıyla her yıl listelenmektedir.

Her ne kadar doğrudan bir devlet kurumu veya istatistik organizasyonu olmasa da THE sıralaması pek çok ülkede en prestijli sıralama olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca üniversitelerin burs, araştırma fonu gibi desteklerinden yararlanmak isteyen öğrenci veya araştırmacıların, bu listelerde üst sıralarda bulunan üniversitelerden kabul alması gibi ön şartlar da bulunmaktadır.

Ülkemizde, THE sıralamasına benzer şekilde URAP Araştırma merkezi tarafından her yıl üniversite sıralaması yapılmakta ve listeler halinde açıklanmaktadır. Bu sıralamalar, yükseköğretim kurumlarını çeşitli değişkenler açısından farklı gruplara ayırmaktadır. Örneğin: ‘2000 yılından sonar kurulan üniversiteler, Tıp fakültesi bulunan/bulunmayan üniversiteler, 2000 yılından önce kurulmuş üniversiteler’ gibi başlıklarla pek çok sıralama listesi oluşturulmakta ve istatistik bilimi marifetiyle

bazen bir değişken eklenerek bazen bir değişken çıkarılarak üniversitelerin sıralamaları belirlenmektedir.

Üniversite yönetimleri açısından da önemli bir tanıtım ve reklam aracı olarak görülen bu sıralamalar, hemen hemen her yıl üniversitelerin internet sayfalarında duyurulmaktadır. Bu sıralamalar, pek çok değişkeni barındırdığı için, her üniversite bu listelerden kendine olumlu bir sonuç ve pay çıkarabilmektedir. Örneğin, bir üniversite ‘*Üniversitemiz bu yılki sıralamada geçen yıla göre en büyük ilerleme sağlayan devlet üniversitesi oldu*’ şeklinde bir çıkarımda bulunabilirken; bir başka üniversite ‘*Üniversitemiz bu yıl sıralamalarda ilk 1000’e giren devlet üniversiteleri arasında en yüksek proje sayısına sahip olan üniversite olmuştur*’ şeklinde bir değerlendirme yapabilmektedir.

Bütün bu yorumlar ve tanıtım amaçlı haberler, ve ayrıca YÖK’ün bu sıralamaları doğrudan veya dolaylı olarak muhatap alması, bu sıralamalar özelinde üniversitelere kalite sınıflandırması yapması üniversiteler ve akademik personel üzerinde kaçınılmaz bir baskı oluşturmaktadır.

Sahte Güdüleme: Sıralamalardan Çekilme

Başta uluslararası sıralama kuruluşu olan THE ve ülkemizin önde gelen sıralama kuruluşu olan URAP olmak üzere çeşitli kuruluşların, istatistiklerine dahil ettikleri değişkenler açısından yükseköğretim kurumlarını değerlendirdikleri bu listeler kuşkusuz üniversitelerin üstünlükleri ve zayıf yönleri açısından birer göstergedir. Ancak istatistik biliminin sağladığı uçsuz bucaksız ölçme evreni, bu sıralamaları çeşitli

Yükseköğretimde Üniversite Sıralamaları: Kalite, Tanınırlık veya Nicelik

eleştirilerin odağı haline getirmektedir. Örneğin son yıllarda, Elsevier tarafından dünyanın en fazla atıf alan 200 bin bilim insanı listesi açıklanmakta ve dünya ölçeğinde kayıtlı tüm bilim insanlarının en fazla atıf sayısına sahip %2sinin dahil edildiği bu liste, ülkemizde de pek çok üniversite tarafından bünyelerindeki akademisyenlerden bu sıralamaya girenlerin başarılarının duyurulması açısından bir tanıtım ve övgü aracı olarak kullanılmaktadır. Bu listede ülkemizden akademisyenlerin yer alması elbette ki ülkemizin bilime olan katkıları açısından gurur verici bir durumdur. Ancak bu liste hazırlanırken neden %2'lik dilimin esas alındığı, sözgelimi neden %3 veya %1.5 oranının esas alınmadığı net bir biçimde ifade edilmemektedir. İstatistik biliminin uçsuz bucaksız olasılıklar dünyasından yararlanılarak sadece 200 bin bilim insanı listeye dahil edilmektedir. Oysa, kabaca hesaplanacak olursa %3 dilimi esas alınsa 300 bin; veya %1 esas alınacak olsa 100 bin bilim insanı 'dünyanın en etkili bilim insanları' olacaktı.

Sıralama ve listelere bu açıdan bakıldığında, her sayının ve her oranın bir anlam ifade edeceği düşünülebilir. Dolayısıyla bu istatistiklerin güvenilirlikleri, dayanaklarının bilimsel verilerden yoksun olması nedeniyle, kuşkulu hale gelebilir.

Ayrıca, her yıl yayımlanan bu sıralamalarda yer alma çabası, üniversiteler ve çalışanları üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu düşünceden hareketle, İsviçre'nin saygın üniversitelerinden Zürih Üniversitesi, yakın zamanda THE sıralamalarından çekildiğinin duyurdu. Bugüne kadar THE sıralamalarında ilk 20 üniversite arasında yer almasına rağmen (2023 ve 2024 sıralamalarında 11. sırada), Zürih

Üniversitesi, resmi internet sayfasından yaptığı açıklamayla ‘THE sıralamasının üniversite ve çalışanları üzerinde sahte güdüleme/false incentive etkisi oluşturduğu gerekçesiyle artık THE sıralamasında yer almayacağını duyurdu (<https://www.swissinfo.ch/eng/education/university-of-zurich-quits-international-university-ranking/73693006>). Benzer bir kararı, 2023 yılında THE sıralamasında 66.sırada yer alan Hollanda’nın saygın üniversitelerinden Utrecht Üniversitesi, THE sıralamasına esas olan istatistik değişkenlerinin kuşkulu olduğu gerekçesiyle aldı (<https://www.swissinfo.ch/eng/education/why-university-rankings-are-being-given-poor-grades/73767883>).

Sonuç

Üniversiteler, nicelik yönünden yaşadıkları büyümenin yanı sıra nitelik yönünden de büyüme ve gelişme hedefinde olan bilimsel kuruluşlardır. Niteliklerini arttırma çabalarının bir parçası olarak uluslararası tanınırlık, akreditasyon ve kalite çalışmalarına büyük önem vermektedirler. Ancak son yıllarda kimi uluslararası kuruluşların, üniversiteleri çeşitli değişkenler açısından sıralamalara tabi tutması üniversiteler üzerinde bir tür güdüleme baskısı oluşturmaktadır. Akademisyenlerin bilimsel çalışmalarını yaparken ‘bilimsel bilgiye katkıda bulunma’ idealinden uzaklaşarak bu sıralamalarda yer bulma ve hem kendi hem de üniversiteleri adına ‘tanınırlık kazanma’ çabası içine girdikleri açıkça gözlemlenmektedir. Dünyanın kimi saygın üniversitelerinin THE ve benzeri sıralama kuruluşlarının listelerinden çekilme kararları bu

Yükseköğretimde Üniversite Sıralamaları: Kalite, Tanınırlık veya Nicelik

sıralamaların güvenilirliği ve saygınlığı açısından kuşku uyandırmaktadır.

Bu çalışmada, uluslararası sıralamaların farklı bir yönüne dikkat çekilerek üniversitelerin ve akademisyenlerin çalışmalarının odağında ‘dünyaya, topluma ve bilime katkıda bulunma’ ideali olması gerektiği hatırlatılmaktadır.

Kaynakça

<https://bolgeselkalkinma.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/3-universite-daha-bolgesel-kalkinma-odakli-misyon-farklilasmasi-ve-ihstiaslasma-programi-kapsamina-alindi.aspx>

<https://istatistik.yok.gov.tr/>

<https://www.osym.gov.tr/TR,1823/2004-ossye-iliskin-sayisal-bilgiler.html>

<https://www.swissinfo.ch/eng/education/university-of-zurich-quits-international-university-ranking/73693006>

<https://www.swissinfo.ch/eng/education/why-university-rankings-are-being-given-poor-grades/73767883>

www.yok.gov.tr